

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022>
4. Завидняк А. В. Доступ до адміністративного правосуддя в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 1. С. 218–223. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/43.pdf>
5. Коверзнев В. О., Шеремет О. С. Проблеми судового захисту прав осіб в умовах воєнного стану. Економіка та право. 2022. № 2. С. 25–30. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economiclaw/article/download/5904/5240/11643>
6. Рогатинська Н., Русняк В. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми правознавства. 2025. № 1. С. 152–158. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2067>
7. Синицин П., Васільогло Р. Роль принципу пропорційності під час обмеження конституційних прав і свобод в Україні. Науковий вісник УжНУ. Серія: Право. 2025. № 87(4). С. 136–140. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325330>
8. Славко А. С. Свобода вираження поглядів за умови дії режиму воєнного стану. Журнал Прикарпатського університету. Серія: Право. 2023. URL: <https://jpchdnu.donnu.edu.ua/article/view/13627>

Ткач Андрій Володимирович
прокурор Печерської окружної
прокуратури м. Києва, кандидат
юридичних наук, доцент

ДИСТАНЦІЙНА УЧАСТЬ СТОРІН КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Триваюча збройна агресія рф проти нашої держави спонукає до пошуку нових форм і методів проведення судового розгляду, які б дозволяли учасникам реалізовувати свої права та обов'язки в повній мірі. Постійні загрози повітряних нападів, порушення транспортного сполучення внаслідок атак агресора на цивільні об'єкти часто слугують підставою для неприбуття учасників в судові засідання, що негативно впливає на розумність строків судового розгляду. З метою виправлення вказаної негативної тенденції 23 лютого 2024 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи», за змістом якого внесено зміни до ст. 336 КПК України та на законодавчому рівні закріплено можливість учасників кримінального провадження брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, зокрема і поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів [1, 2].

Навіть побіжний аналіз відомостей з Єдиного державного реєстру судових рішень після прийняття вищезгаданого Закону свідчить про активне застосування судами вказаної норми та широке залучення усіх учасників кримінального провадження до судового розгляду в режимі відеоконференцзв'язку (далі ВКЗ). У ЄДРСР за період з 1 січня 2025 р. по 14 грудня 2025 міститься 195357 ухвал судів, якими вирішувалось питання про залучення учасників до судового провадження в режимі відеоконференції. Більшість ухвал судів стосуються дистанційної участі захисників у судовому розгляді, проте непоодинокі випадки задоволення клопотань обвинувачених про участь в судовому розгляді поза межами приміщення суду в режимі ВКЗ.

Зокрема ухвалою Салтівського районного суду міста Харкова від 11.12.2025 у справі № 643/21520/25 задоволено клопотання обвинуваченого за ч 5. ст. 407 КК України про проведення підготовчого судового засідання в режимі відеоконференції, з огляду на неможливість прибуття обвинуваченого у зв'язку із перебуванням на військовій службі [3].

Проте в судовій практиці, навіть після запровадження змін до ст. 336 КПК України, трапляються випадки відмови судів у задоволенні такого клопотання обвинуваченого. А саме в ухвалі Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27 жовтня 2025 р., прийнятій у справі № 623/261/19, суд відмовляючи у дистанційній участі обвинуваченого з приміщення Слов'янського міськрайонного суду Донецької області зазначено наступну аргументацію: «...на території Донецької області, зокрема Дружківської міської територіальної громади Краматорського району, запроваджено комендантську годину з 15 години 00 хвилин до 11 години 00 хвилин, в той час, як судові засідання призначено на 09 годин 00 хвилин 29 жовтня 2025 р. Водночас, заявником не надано підтвердження щодо наявності права пересуватися впродовж комендантської години. З огляду на вищевикладене, задоволення клопотання не сприятиме забезпеченню участі обвинуваченого у судовому засіданні...» [4].

Варто нагадати, що змінені положення ст. 336 КПК України дозволяють використання не будь-яких засобів зв'язку для участі в судовому розгляді, а суворо регламентують порядок ідентифікації учасника, який бере участь в режимі ВКЗ.

Зокрема в ч. 5 ст. 336 КПК України зазначено, що «учасники кримінального провадження беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та кваліфікованого електронного підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи».

Також у ч. 6 ст. 336 КПК України законодавець передбачив відповідальність за зловживання правом на ВКЗ, якщо «переривання зв'язку мають ознаки зловживання правом з метою затягування судового розгляду, суд своєю вмотивованою ухвалою може позбавити учасника кримінального провадження права участі у відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів» [2].

Більш складне питання, на яке у чинній редакції ст. 336 КПК України не надано вичерпної відповіді - щодо вручення учаснику, який приймає участь в режимі ВКЗ, пам'ятки про права та обов'язки. У ч. 7-9 ст. 336 КПК лише йдеться про вручення пам'ятки учаснику, якій приймає участь у режимі ВКЗ з приміщення іншого суду або з місця попереднього ув'язнення, де таку пам'ятку йому зобов'язані вручити судовий розпорядник, секретар судового засідання чи службова особа установи попереднього ув'язнення [2]. Однак жодних відомостей не зазначено про те, хто має вручати пам'ятку особі, яка перебуває поза межами суду чи установи попереднього ув'язнення.

У чинній редакції ст. 336 КПК України немає застережень щодо участі обвинуваченого, який не перебуває під вартою, в режимі ВКЗ у судовому розгляді пока межами приміщення іншого суду. Хоча ч.1 ст. 323 КПК містить категоричну вимогу щодо неможливості проведення судового розгляду без участі обвинуваченого, окрім здійснення спеціального судового розгляду «in absentia» [2].

Проте навіть Верховний Суд підтримує практику залучення обвинувачених до дистанційної участі в судовому розгляді. Так згідно постанови колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 27.02.2024 р. по справі № 754/6210/21, суд не знайшов порушень під час судового розгляду в суді першої та апеляційної інстанції, які дозволили обвинуваченій приймати участь в судовому розгляді в режимі відеоконференції та за результатами судового розгляду визнали її невинуватою в пред'явленому обвинуваченні за ч.1, 2 ст. 190 КК України. Ключовим аргументом на користь допустимості участі обвинуваченої в режимі ВКЗ Верховний Суд вказав, що «стосовно здійснення дистанційного судового провадження у режимі відеоконференції за допомогою власних технічних засобів будь-хто з учасників, у тому числі й прокурор, не заперечували» [5].

На підставі викладеного необхідно зауважити, що з одного боку чинний КПК вимагає обов'язкової присутності обвинуваченого для проведення судового розгляду, а його неявка спонукає суд вживати належних заходів – застосовувати примусовий привід, оголошувати в розшук, надавати дозвіл на затримання. А з іншого – не забороняє участь обвинуваченого навіть поза межами приміщення іншого суду чи установи попереднього ув'язнення за допомогою власних технічних засобів. Системний аналіз судової практики свідчить, що участь обвинуваченого в режимі ВКЗ сприяє проведенню судового розгляду. Проте потребує подальшого вирішення проблематика виконання обвинувального вироку, за змістом якого суд визначив покарання у виді позбавлення чи обмеження волі, якщо обвинувачений фізично відсутній в залі судових засідань і не налаштований сприяти виконанню такого покарання.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 13, ст.71) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3604-20#Text>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Ухвала Салтівського районного суду міста Харкова від 11 груд. 2025 р. у справі №643/21520/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132498304>

4. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27 жовт. 2025 р. у справі № 623/261/19. URL: <https://hacc-decided.ti-ukraine.org/uk/documents/131302330>

5. Постанова ККС ВС від 27 лют. 2024 р. у справі №754/6210/21. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=117402536&red=1000035b97b996d4a8af5f2c16badaa35a5b87&d=5>

Трач Сергій Степанович

професор кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО СУДУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Право на доступ до суду є фундаментальним елементом права на справедливий суд, гарантованим ст. 55 Конституції України та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Воно передбачає можливість кожної особи безперешкодно звернутися до незалежного й неупередженого суду для захисту своїх прав та інтересів [1; 2].

Починаючи з 2014 року та особливо після 24 лютого 2022 р., війна росії проти України негативно вплинула на реалізацію права на доступ до суду. Повномасштабне російське вторгнення створило низку проблем для судової спільноти щодо організації правосуддя. Через окупацію агресором деяких територій Україна не може забезпечити функціонування судів та фізичний доступ громадян до правосуддя на цих територіях. На цьому зазначив секретар Великої палати Верховного Суду Віталій Уркевич під час вебінару, організованого Українським хабом Інституту європейського права, який діє на базі юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. Цей захід започатковує серію вебінарів, спрямованих на ознайомлення учасників з практикою Верховного Суду [3].

Так, одним із проблемних питань було визначення моменту, з якого певна територія може вважатися окупованою, з метою визначення правового режиму, що застосовується до певної території. У зв'язку з цим, наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 28 лютого 2025 р. № 376 було затверджено Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією [4]. Нещодавно об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у своїй постанові від